

ÜÇÜNCÜ İSKÂN VE ŞEHİRCİLİK HAFTASI (x)

Ruşen Y. KELEŞ

Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü tarafından tertiplenen 3. cü İskân ve Şehircilik Haftası, 21 - 23 Mayıs 1958 tarihleri arasında Ankara'da toplandı. 1957 Haziranında İkinci İskân Haftası kapanırken, delegeler tarafından izhar edilen bir arzu bu suretle gerçekleştirilmiş oluyordu. İkinci İskân Haftasında muayyen bir konu, «Bölge Plâncılığı», ele alınmış ve çeşitli yönlerden müzakere edilmişti. Sonuncu haftanın, ele alınan konular itibariyle daha zengin olduğu ilk bakışta göze çarpmaktadır. Üçüncü İskân ve Şehircilik Haftası'nın bir hususiyetini, tertiplendiği tarihin, İmar ve İskân Vekâleti Kuruluş Kanununun Resmî Gazete'de yayınlandığı günlere rastlamış olması teşkil ediyordu.

Birinci gün, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı *Prof. Dr. K. F. Arık* tarafından yapılan ve İskân haftasının amacını belirten açış konuşmasını müteakip, İmar ve İskân Vekili *Medenî Berk*, «*İmar ve İskân Vekâletinin Kuruluşu*» konusundaki konuşmasını yapmıştır. Vekil, bu konuşmada, eski ve yeni imar anlayışı arasındaki farka işaret ederek, geniş ve modern anlamındaki imarın, mahallî idarelerin üstünde, bir merkezî hükûmet hizmeti olarak ele alınması zaruretine temas etti. Vekile göre, modern anlamında imar, «memleketi, vatandaşların medenî ve sosyal ihtiyaçlarına en iyi cevap verecek şekilde inşa etmektir» Bu hizmetin tahmil ettiği pek ağır yük, tek bir vekâletin işi olamaz. İmar deyince meskûn yer akla gelir. Konferansçı, yeni Vekâletin iki mühim görevle karşı karşıya bulunduğunu ifade etti; 1. Sosyal mesken inşası problemini ele alma zarureti; 2. İşyerlerini islâh etmek. Bu görevlerin, aslında, mahallî hizmetlerle çatışmakta olduğuna temas eden vekil, İmar ve İskân Vekâletinin de zaten, mahallî idarelerin hizmet ve görev-

(x) I. ci İskân ve Şehircilik Haftası, Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü tarafından 1954 de tertiplenmiş ve sunulan tebliğler, «İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları» adıyla 1955 de yayınlanmıştır. 1957 Haziranında yapılan 2. ci İskân ve Şehircilik Haftası konferansları ise, aynı isim altında ve aynı Enstitü tarafından Mart 1958 de yayınlanmış bulunmaktadır.

lerini takviye etmek ve bu işleri toplu âhenkli bir şekilde yürütmek zaruretinden doğduğunu söyledi. Bu genel faktörlerin yanbaşında, Vekâlet'in kurulmasındaki esas âmilleri şöylece sıraladı: 1. Nüfusumuzdaki artışa muvazi bir imar ve şehircilik siyasetine duyulan ihtiyaç. 2. Mesken yapımı faaliyetinin bir merkezî hükûmet işi olarak ele alınması. 3. Dış memleketlerden gelecek göçmenlerin iskânı ve istihsale dayanan iç iskân hareketlerinin lojik bir şekilde ahenkleştirilmesi, 4. Ucuz mesken inşasını temin maksadıyla, teknik imkân ve malzeme meselesinin halli. Daha sonra, Vatandaşın kendi meskenini yapma faaliyetine malî ve teknik yardım iştirakinde bulunmak gayesiyle, Emlâk Kredi ve İller Bankalarının da vekâlet bünyesine alınmış bulunduğuna işaret eden vekil, «bölge plâncılığı» işinin, Türkiye'de ilk olarak bu vekâlet'in görevleri arasında yer almakta olduğunu belirterek sözlerini bitirdi.

21. Mayıs. 1958 günü öğleden sonraki konferans, Siyasal Bilgiler Fakültesi Şehircilik Profesörü *Fehmi Yavuz* tarafından verildi. Konu, «*Arsa meselesi ve İmar*» idi. Prof. Yavuz genel olarak toprağın ve arsanın önemine temas ettikten sonra Devletin veya mahallî idarelerin gayrimenkul sahibi olmalarının zaruriliğini ve bunun; satınalma, istimlâk ve millileştirme gibi şekillerini izah etti. Âmmenin, elindeki gayrimenkulleri çeşitli şekillerde kullanabileceğini, bunları elden çıkarmak yerine uzun vâdelerle kiraya vermenin, memleketimiz bakımından en kârlı, en doğru yol olacağını gösterdi. Vergi siyaseti yolu ile arsa fiatlarına nasıl tesir edilebileceğini anlattı. Memleketimizin imarı bakımından, arsalardan istifade ile ilgili birtakım mecburiyet ve tahditler konulmasındaki zarurete de işaret eden konferansçı; bu tahditlerin, «inşa mecburiyeti», «inşa memnuiyeti», «karakter tahditleri», «dikey ve yatay tahditler» gibi nevi-leri de olabileceğini belirtti. Profesöre göre, «arsaların lüzûmundan fazla parçalanmasını önlemek ve parçalanmış olanları birleştirmek, imar faaliyetlerinin kolaylıkla tanzimi için esastır.» Arsa fiatlarındaki anormal artışlardan menfaat sağlamağa çalışan spekülâtörlerin imar faaliyetlerinin muvaffakiyetine engel olduğuna, bunun doğurduğu malî, iktisadî ve sosyal mahzurlara dikkatı çeken konferansçı, modern arsa siyasetinin esaslarını şu şekilde hülâsa etti: 1. Âmme idareleri emlâk satışına son vermelidirler. 2. Uzun vâdeli kiraya imkân verecek mevzuat çıkarılmalıdır. 3. Anayasanın 74 cü maddesindeki «peşin ödeme» hükmü tâdil edilmelidir. 4. Daha az kıymetli ziraat toprakları varken çok kıymetli ziraat topraklarının imar işlerine tahsisi önlenmelidir. 5. Beledî hizmetlerden istifadeye elverişli boş arsalarda inşaat yapılması için teşvik ve tazyik edici yollar aranmalıdır. 6. Şehir idarelerine, arsa stoklarını artırmak için gerekli malî ve hukukî imkânlar sağlanmalıdır.

22. Mayıs. 1958 günü ilk konferans Nafia Vekâleti uzmanlarından *Mr. Frederick Bath tarafından* verildi. «Şehircide aranan vasıflar» isimli incelemesine, modern şehircilik anlayışının izahı ile başlayan konferansçı, şehircilik siyasetinin muvaffak araştırmalara istinad etmesi lüzumunu ve bunun bir ekip çalışmasının mahsulü olabileceğini belirtti. Şehircilik faaliyetlerini sevk ve idare edecek olan kimselerin, muayyen bir sahada ihtisası bulunmasının da zaruretine temas etti. Bu sahanın mutlaka mühendislik, mimarlık olması gerekmediğine; iktisatçının, hukukçunun, coğrafyacının, ziraatçının ve doktorun pekâlâ bir şehircilik idaresinin başında bulunabileceğini ifade etti.

Müteakip konferans gene Nafia Vekâleti uzmanlarından Şehir Plâncısı *Aydın Germen* tarafından verildi. Bu konferansta «Şehirler ve Plânlara» konusu ele alındı. Germen, 2290 sayılı mülga Yapı ve Yollar Kanununun esaslarını tahlil ettikten sonra; bu kanun yürürlükte bulunduğu müddetçe şehirciliğin muayyen kalıplar içinde dondurulduğu ve elâstikiyetten mahrum edildiğini belirtti. Yeni kanundaki nüfus tefrikinin isabetli olduğunu ifade etti. Küçük belediyelerin kendi haline bırakılmasının bile mümkün olduğu mütalâasını ileri sürdü. Köylerde plânlı faaliyete girişmenin şimdilik çok mevsimsiz olduğunu; buna sebep olarak da, modern anlamda şehircilere sahip olmadığımızı gösterdi. Bu konuda gerekli tedbirler alınmadan girişilecek büyük ölçüdeki plâncılık faaliyetlerinin efkârı umumiyeyi ve sorumlu makamları şehircilik hakkında yanlış düşüncelere götürebileceğine ve şüpheye sevk edebileceğine işaret etti. 2290 sayılı kanunun yürürlükte bulunduğu müddet içinde yapılan bütün imar plânlarının tatbikatta başarısızlığa uğramış olduğunu misâllerle izah etti.

23. Mayıs. 1958 günü ilk konferans İstatistik Umum Müdür Muavini *Ratıp Yüceuluğ* tarafından verildi. Bu konferansta «100.000 den fazla nüfuslu şehirlerimizde, aile, mesken ve kira durumu» ele alındı. Böyle bir konuyu inceleyebilmek için sık sık müracaat etmek zorunda kaldığı «hane halkı», «oda», «kira» ve «esas meslek» gibi teknik terimlerin 1955 nüfus sayımındaki anlamlarını izah ederek sözlerine başlayan konferansçı Türkiye'deki 4.249.980 aileden % 69.9'unun köylerde, % 31.1'inin şehirlerde oturmakta olduklarına ve köylerdeki ailelerin % 3.7 sinin kiralık evlerde oturmalarına mukabil, şehirlerdeki aileler için bu nispetin % 36.6 olduğuna işaret etti. Türkiye'de her ailenin ortalama olarak 5.33 kişiden ve her meskenin 2.5 odadan ibaret olduğuna da temas eden Yüceuluğ, oda başına isabet eden nüfus bakımından, şehirlerin köylere nazaran daha elverişli durumda bulduklarını ifade etti ve memleketteki ailenin % 25'inin tek odalı evlerde oturduklarını, tek odalı evlerde otu-

ranların en yüksek nispeti teşkil ettikleri şehrin de Adana (% 49.7) olduğunu belirtti.

1950 - 1955 yılları arasındaki devrede şehirler nüfusunun köylere nispetle daha fazla arttığını; bunun, köylerden şehirlere nüfus kaymasının bir delilini teşkil ettiğini ifade etti ve şöyle bir tahminde bulundu: «Ekonomik ve sınaî gelişmemiz kuvvetlendikçe, bu nevi iç göç hareketleri de kuvvetlenecek ve dolayısıyla mesken inşaatı 1950 - 1955 arasındaki tempoyu muhafaza ettiği takdirde, Adana, Ankara, Bursa ve kısmen İstanbul'da mesken sıkıntısı daha da artacaktır.»

Son günün ikinci konuşmasını, Türkiye Emlâk Kredi Bankası Umum Müdürü *Fikret Aktekin* yaptı. Umum Müdür, «Türkiye'de mesken kredisinin inkişafı» üzerinde durdu. Memleketimizde mesken kredisi meselesinin 1926 senesinde ele alındığını, Emlâk ve Eytam Bankasının bu hareketin öncüsü olduğunu belirten konferansçı, Etibank, Sümerbank, Devlet Demiryolları ve Limanları Memur ve İşçileri Tekâüt Sandığı, Askerî Fabrikalar Tekâüt Sandığı ile Nafia Vekâleti ve İşçi Sigortaları Kurumu gibi devlet teşebbüs ve müesseselerinin kredi verme ve bizzat inşaat yaptırma şeklindeki çalışmalarının mahiyet ve şümülünü izah etti. Belediyelere verilmiş olan yetkilere de temas eden Konferansçı, mesken kredisi esaslarının neler olduğunu ve Emlâk Kredi Bankasının bu vâdideki çalışmalarını rakamlar ve misâller vermek suretiyle anlattı. Umum Müdüre göre, «yalnız büyük şehirlerimizde değil, ikinci veya üçüncü derecedeki şehir ve kasabalarımızda dahi henüz halledilmiş olmaktan uzak bir mesken sıkıntısı mevcuttur.» Konferansçı, bu sıkıntının giderilmesine matuf bütün tedbirlerin alınmasını temin edecek olan bir otoritenin, İmar ve İskân Vekâletinin kurulmuş olmasının isabetine de işaret ederek, mesken kredisinin bu vekâlet tarafından daha şumüllü bir şekilde ele alınabileceğini tebarüz ettirdi.

Haftanın son konferansı, Nafia Vekâleti uzmanlarından *Mr. Strickler* tarafından verildi. Konferansın konusu, «Kendi evini yapanlara yardım (*Aided Self - Help Housing*) ve ucuz mesken dâvası» idi. Bu sistemi, kendi evini yapanların, bir resmî makam tarafından, arsa, malzeme, teknik yardım görmeleri şeklinde tarif eden konferansçı, çok yeni olan bu sistemin, temin, eskiden mevcut bir sisteme bazı yenilikler ilâve etmek suretiyle husule geldiğine işaret etti. Birçok yerlerde boş vakitlerin bu maksatla verimli hale getirilmesinin mümkün olduğunu ifade eden Strickler, bu yoldan, az gelirli insanların hayat şartlarının yükselmiş olacağı sonucuna vardı. Böyle bir sistemin kuruluşunda, merkezi ve mahalî idareler tarafından yapılacak organizasyonun lüzumunu anlattı; bu programa iştirak edecek olan insanların kendi, hayat şartlarının islâhıyla

kat'î olarak ilgilenmesi gerektiğini de belirten konferansçı, «bu insanların küçük guruplar hâlinde teşkilâtlandırılmaları suretiyle, aynı anda birçok meskenin inşası imkân dâhiline girebilir» dedi.

Kendi evini yapanlara yardım sisteminin ilk defa 1939 da ziraat işçilerinin mesken yapımı faaliyetine yardım şeklinde Puerto Rico'da ortaya çıktığını ve zamanla Endonezya, Formoza vs. ye yayıldığını, Yunanistan'da başarı ile tatbik edildiğini belirten konferansçı, Türkiye'de de bu konudaki araştırmaların tamamlanmış olduğuna ve yakın gelecekte, mahallî inşaat malzemesi ile sistemin tatbikine başlanacağına işaret etti.

Konuşmayı müteakip, kendi evini yapanlara yardım sisteminin tatbikatı hakkında iki film gösterilerek toplantıya son verildi.

Üç gün devam eden İskân ve Şehircilik Haftasında verilen her konferansçı müteakip açılan müzakerelerde; memleketimizde imar, iskân şehirci, şehir plânı, arsa spekülasyonu, mesken ve mesken kredisi ile ilgili konularda çeşitli fikir ve mütalâalar beyan edildi ve teklifler tespit olundu. Bunlardan bellibaşlıları; İmar ve İskân Vekâletinin kuruluşundaki isabet, bu vekâletin imar ve mesken işlerinde oynaması gereken rol, modern anlamında şehirciler yetiştirme zarureti, plânlı faaliyet ihtiyacı, şehirleşme hareketlerine bir yön tâyininin lüzûmu gibi noktalar üzerinde toplanıyordu. Teklifler arasında, memleket çapında bir İmar Şûrası kurulması fikri de yer alıyordu. Hülâsa etmek gerekirse denebilir ki, Üçüncü İskân ve Şehircilik Haftası, akademik çevrelerle tatbikatçıların bazı konular üzerine birlikte eğilme ihtiyaç ve amacını başarıyla gerçekleştirmiş ve aktüel önem taşıyan birçok şehircilik meselelerinde çeşitli görüşlerin karşılıklı olarak açıklanmasına imkân vermiştir.